

Imre Makovecz

Organické znamená aj imagináciu v čase

Rozhovor s Imre Makoveczom

Imre Makovecz je osobnosť maďarskej organickej architektúry. Tvrdí, že sa do nej snaží vnieť prvok dramaturgie. Napríklad aj maďarskou vlajkou na svojom budapeštianskom dome. Národné cítenie sa tu však nezamieňa s netoleranciou. Makovecz je stará škola, ktorá si ctí morálku v živote i v tvorbe. Pri svojich žiakoch stále trvá na kresbe ceruzkou, pretože len vtedy sa môže premietnuť autorova imaginácia do priestoru. Imre Makovecz – to je aj oblak cigaretového dymu v jeho prívetivej miestnosti v ateliéri MAKONA, ktorý sa nerozplýva pod tlakom autorskej exhibície, je to jednoducho iba koncentrovaná výpoveď. „Mám 73 rokov

a s architektúrou stále neviem prestať,“ hovorí v rozhovore pre ASB a za okuliarmi sa dôverne zasmieje očami: „Je to moja veľká láska.“

V mladosti ste vraj chceli byť maliarom. Čo vás nasmerovalo k architektúre?

Je pravda, že už ako dieťa som veľa kreslil a maľoval, a možno aj preto som jednoznačne vyhlásil: budem maliarom. Do chlapčenského vyhlásenia však zasiahol môj praktický otec, ktorý bol stolár. S láskavou razantnosťou mi odporučil, aby som bol radšej architektom – ten vraj musí vedieť kresliť, ale zároveň má aj peniaze.

Mal pravdu?

Čiastočne, pretože prevažnú časť môjho života som peniaze nemal.

Teraz ich už máte, ale architektúru stále neopúšťate...

Nikdy som nerobil architektúru len pre živobytie. Mám ju stále rád. A keďže pri tejto mojej panskej vôli aj pracujem, je to celkom príjemné, takže sa pri tom pokúsim ešte vydržať. **V jednom rozhovore ste sa post'ážovali na zlú ekonomickú situáciu v Maďarsku, ktorá nepraje súkromnému podnikaniu. Ako to vyzerá s vaším architektonickým štúdiom Makona?**

V Maďarsku je ekonomická situácia naozaj veľmi zložitá. Podnikateľov doslova zdiera. Zo zarobených 100 forintov nám pri 20 % DPH zostane po ďalšom zdanení čistých 11,70 forintov. Uznáte sami, že udržať túto kanceláriu je takmer nemožné. Aj preto mnohí architekti z Nyiregyházy a Debrecínu majú sídla svojich kancelárií v Rumunsku a zase tí, čo sú v Ostrihome, na Slovensku.

Koľko má dnes Makona pracovníkov?

Zdá sa, že najväčší rozkvet z 80. rokov, keď tam pracovalo okolo 50 ľudí, je definitívne preč. Je to však úplne logické. Mladí architekti už časom dozreli a chceli si vytvoriť vlastné ateliéry. Makonu sme teda rozdelili, ale zároveň aj združili. Dnes je spoločnosťou vybudovanou na družstevnom princípe, pričom jednotlivé kancelárie sú samostatné. Keď však príde veľká zákazka, potom celý dom pracuje len na nej. Avšak moja vlastná Makona – to sú už iba dve kancelárie.

Vrátme sa k Maďarsku. Prečo sa ocitlo v nepríliš priaznivej situácii?

Niekdajší poradca amerického prezidenta, Zbigniew Brzezinski, sa raz preriekol a povedal, že Maďarsko je srdcovou čakrou Európy. Myslel tým Karpatskú kotlinu, ktorú svetové veľmoci nechali rozpadnúť. Vyvolali sa nacionalistické vášne, otupila sa jednota a niekde aj zabrzdila cesta k reformám.

Môžu sa architekti voči tomu brániť?

Áno, snažíme sa zaujať voči tomu náš postoj. Založili sme Spoločnosť Károlya Kósa, ktorá združuje architektov vyznávajúcich organický prístup k tvorbe. V súčasnosti máme v Maďarsku 32 takýchto skupín, pričom sú aj v Rumunsku a na Slovensku. Posledná konferencia tejto spoločnosti, ktorej som akýmsi krstným otcom, bola v rumunskom Sibiu. Je to logické, nakoľko dnes už väčšina členov žije a pracuje v Sedmohradsku.

Odráža sa vaša spoločenská aktivita vo vašich dielach? Je architektúra pre vás aj výrazom doby?

Politické či ekonomické vplyvy ma bezprostredne neovplyvňujú, ale pri dôkladnejšom rozboře by sa určité spoločenské vysvetlenia dali nájsť.

Čo je teda pri architektonickom zadaní dôležité?

Len čo dostanem zákazku, a to môže byť na hociktorom mieste, hneď sa tam idem pozrieť. Potrebujem sa oboznámiť s pôsobením daného prostredia. Potom sa trochu potúlam po budúcom stavenisku a nechávam lokalitu na seba vplývať. Trpezlivo čakám na impulzy, ktoré by ma posunuli dopredu. Daný priestor je vždy mnohovrstevný a spočiatku musíte pomaly odkrývať jednotlivé roviny. Určite to však nie je o politike či nacionalizme, pretože človek musí hľadať pre architektúru podstatne hlbšie pramene inšpirácií.

Kde až siahajú?

Fascinuje ma, s akou dôslednosťou a znalosťou kontinuity dokázali ľudia používať ornamenty a iné dekoratívne vzory v ľudovej alebo staršej architektúre. V ich podaní nebola nič náhoda, bol to odraz rozmanitej tradície. Toto je prejav okolitého sveta, ktorý ma zaujíma. Súčasne mi je jedno, čo ponúka čínsky obchod prítomný v danom priestore. Aj on je síce prejav určitého sveta, ale nie je totožný s mojím skúmaním sveta.

Máte v modernej architektúre svojich predchodcov?

Snáď sa dajú vysledovať tri mená: Frank Lloyd Wright, Rudolf Steiner a Antoni Gaudí. Často si pripomínam Gaudího pamätnú vetu, ktorú ako starý povedal pri Sagrade Familia: túto stavbu treba dokončiť, pretože je to sám katalánsky ľud. Keď sa nedostavia, katalánsky ľud zahynie. Možno aj preto ju Katalánci ďalej stavajú – pravda, dosť nešikovne, ale s vytrvalosťou.

Viete si predstaviť, že by sa aj vaše nedokončené diela dostavovali?

Nie, lebo v Maďarsku chýba atmosféra národnej hrdosti, ktorá je v Katalánsku. Určite ste si všimli, že na dome máme maďarskú vlajku. Tým sa však stávame podozrivými

z antisemitizmu, či dokonca nacizmu. Napriek tomu, situácia v Maďarsku nie je až taká zlá – vo výstavbe je v súčasnosti nelegitímne druhé Maďarsko.

Pri vašom projekte rímskokatolíckeho kostola pre Dunajskú Stredú ste sa nedohodli s arcibiskupom Jánom Sokolom. Prečo?

Pri prezentácii projektu sme spolu s primátorom Dunajskej Stredy Péterom Pázmányom dostali termín audiencie na tretiu hodinu popoludní. Pán arcibiskup nás prijal až o šiestej, pričom si určite myslel, že tak dlho nevydržíme. Ja som však vytrvalý a predstavenie projektu som bral ako povinnosť. Hneď v úvode nám povedal, že nechce vidieť naše projekty, lebo ho vraj nezaujímajú. Na moju otázku prečo, mi odpovedal, že vraj v Maďarsku nevieme vyprojektovať rímskokatolícky kostol pre Slovensko.

Aký bol jeho argument?

Vraj vyznávame svätého Gellérta (priniesol kresťanstvo do Maďarska – pozn. aut.), pričom slovenskými vierozvestcami sú Cyril a Metod. Len som sa na neho neveriacky pozrel a nebol som schopný ďalších slov. Chladne sme sa rozlúčili a celá výstavba sa pozastavila.

Vaše meno je synonymom maďarskej organickej architektúry. Akým obsahom napĺňate tento pojem?

Používanie slova organický sa v architektúre datuje od obdobia, keď Frank Lloyd Wright takto označil svoj prístup k tvorbe. Ja som na ňom zmenil len toľko, že som mu prisúdil špecifický výraz, ktorý by sa mohol preložiť ako živá architektúra. Rozhodne tu nejde o zavádzanie nových pojmov alebo nových prístupov. Len pokračujeme v niečom, čo tu už bolo. Pristupuje však k tomu ešte iná dôležitá súvzťažnosť a tou je kontinuita.

V akom chápaní?

V euklidovskej geometrii je bod súčasťou nejakej roviny, pričom nemá objem. V časovej kontinuite je zase časovým bodom v priestore. Bod z tohto hľadiska má dramaturgický obsah, ktorý má svoj prolog a epilóg. Napríklad pri katolíckej univerzite Stephaneum v Piliscsabe som sa pokúsil o akúsi imagináciu v čase. Keďže podpory nie sú kolmé, ale naklonené, objekt má inú statiku. Steny aj podlahy sa dvíhajú, respektíve klesajú. Inými slovami, do maďarskej organickej architektúry som sa snažil vniesť prvok dramaturgie.

Tvarové citácie z minulosti, dramaturgia v kulisách, historická symbolika – zdá sa, že postmoderna je u vás stále živá.

Je to môj prejav, ale v tomto prípade som chcel použiť prvky, o ktorých je všeobecne známe, že sú spojené s katolíckou cirkvou. V prípade Stephanea išlo o typologické prvky raného románskeho obdobia a gotiky. Týmito prostriedkami sme sa snažili o vytvorenie silného efektu a o určenie charakteru objektov. Princíp organickej architektúry nám zase kázal, aby sme dbali aj na kultúru materiálového a kompozičného riešenia.

Ktorú fázu projektovania máte najradšej?

Nevyzdvihoval by som ani jednu, pretože jedna od druhej sa nedá odtrhnúť. Najhoršie je to však určite vtedy, keď dokončíme projekt. Musíme totiž začať niečo nové.

Máte svoju najosobnejšiu stavbu?

Azda najväčší gól môjho života je kultúrny dom v Sárospataku, ktorý bol na tú dobu iracionálnou stavbou. Išlo totiž o prvú lepenú stavbu z drevených plátov v Maďarsku. V 70. rokoch však v socialistickom Maďarsku nebola fabrika na výrobu takejto technológie. Veľmi mi ale pomohli dvaja vynaliezaví a zruční Nemci, ktorí žili v Maďarsku. Vymysleli systém zverákov, v ktorom sa drevá dali ľubovoľne upnúť a v ohnutom stave priamo použiť na stavbe. Bol to absolútny experiment, s ktorým neboli žiadne skúsenosti.

Vydržala?

Zatiaľ áno, ale pri slávnostnej kolaudácii to bolo poriadne riziko. Až do odhalenia sme to mali stabilizované klinmi a čakali sme, čo sa stane, keď sa tie klíny odstránia. Ani sa to len nepohlo a následne sme zlikvidovali celú debničku vína, čo som mal pri sebe.

Čo je dobrá architektúra?

Je veľa druhov dobrej architektúry a som presvedčený, že sa k nej dá dospieť nielen organickým prístupom. Nestačí talent, človek by mal byť vzdelaný v humanitných vedách a kultivovaný vo svojom správaní. Taký človek je pripravený na dobré architektonické diela. V súčasnosti však pozorujem zvláštny jav. Na jednotlivých univerzitách neučia ľudí kresliť, pretože sú presvedčení o tom, že netreba ceruzku, ale stačí im počítač.

V čom je problém?

Architektúra je imaginatívna disciplína, kde človek už vopred musí vidieť budovu vo výslednom stave. A túto imagináciu musíme vedieť dvojrozmerné zobrazovať. A práve kreslením sa vytvára v človeku virtuálna rovina, kde si tieto vízie dokáže premietajú. Preto je dôležité, aby sa človek naučil kresliť. Keď sa táto rovina nevytvorí, človek nedokáže vytvárať v priestore imagináciu. Spoločnosť Károlya Kósa má majstrovskú školu, ktorá pre hotových inžinierov architektov ponúka ďalšie vzdelanie.

V čom spočíva?

Učíme ich dvom veciam: pozdraviť a kresliť. Ani jedno totiž nevedia. Keď príde mladý absolvent vysokej školy a bez klopania sa opýta, či je tam Makovecz, zavolám ho k sebe a pokojne mu vysvetlím, o čo ide. Keď niekde prichádzaš, musíš zaklopať. Po vyzvaní môžeš vstúpiť a vysvetliť, prečo si prišiel. Takto to funguje, anciáša tvojho!

Zásady morálky pretavujete aj do architektúry?

Nejde tak o etiku, ako o štýl. Slušnému správaniu by sa všetci mali naučiť už doma. No a kreslenie je dôležité preto, aby sa neprodukovali diletantskí umelci v architektúre. Som hlboko presvedčený, že je to základná schopnosť, bez ktorej sa architekt nezaobíde.

Imre Makovecz

1935 narodil sa v Budapešti,

1959 v Budapešti absolvoval architektúru na Technickej univerzite (diplomová práca na tému Dom smútku),

1959 – 1962 pracoval v projektovom ústave Buváti,

1962 – 1971 pracoval v štátnej družstevnej projekcii Szövterv,

1971 – 1977 pracoval vo Váti v Budapešti,

1977 – 1984 bol šéfarchitektom v hospodárstve Pilisského lesoparku,

1984 – dodnes vedie vlastnú architektonickú kanceláriu Makona v Budapešti.

V rokoch 1971 až 1982 a v roku 1986 pôsobil na Majstrovskej škole Maďarského spolku architektov (MÉSZ). Od roku 1969 viedol súkromnú majstrovskú školu, po jej dvoch cykloch, od roku 1981, organizuje pre poslucháčov architektúry letný staveľský tábor vo Visegráde, ktorý existuje dodnes. V roku 1988 založil spoločnosť Károlya Kósa a putovnú školu (vándoriskola) pre mladých absolventov architektúry.

V roku 1991 založil Maďarskú akadémiu umení a stáva sa jej prvým prezidentom.

V rokoch 1999 až 2000 bol viceprezidentom Maďarskej komory architektov.

Je držiteľom ceny Miklós Ybla (1969) a štátnej ceny Lajosa Kossutha (1990), v roku 1992 dostal za maďarský pavilón na EXPO v Seville štátnu cenu. Okrem iného je čestným členom AIA (Amerického inštitútu architektov), BDA (Nemeckého spolku architektov), nositeľom zlatej medaily Francúzskej architektonickej akadémie (1997) a čestným doktorom viacerých univerzít.

Ľudo Petránsky

Foto: Geleta & Geleta, Dano Veselský

Vizualizácia: Makona